

22. Yanchuk V.A. Agenda-setting interpretative frame in the structure of social thinking / V.Yanchuk // In: La pensee sociale: questions vives. 29-30 avril et 1er mai 1999. – Montreal. Montreal: UQAM University Press, 1999. – pp. 234 – 251.

Bogomaz S.L., Kovalevskaya T.N. Integrative approach in the study of the phenomenon of psychosocial adaptation. Questions of methodological bases and technologies of studying psychosocial adaptation (PSA) are considered in the article. Presented scientific and theoretical analysis of the concepts of "integrative approach", "psychosocial adaptation", "integrative eclectic." Disclosed is the psychological meaning of the term "psychosocial adaptation", as a complex multi-component phenomenon. It is shown that the methodological principles study of PSA are: a comprehensive and systematic approach, the principle of dynamic study, the use of different methods and techniques. At every age stage study of PSA is advantageously carried out using several techniques to get a better understanding of the flow of the PSA process and its disorders, in addition, the selected method must be adapted to the age of the respondent. The most important are the advantages of an integrated approach, such as: multi-vector analysis, the focus of attention on the multiplicity phenomenon under study, combining quantitative and qualitative research methods, different methodologies in order to identify the various aspects of the phenomenon under investigation, knowledge of the complex and contradictory social and psychological phenomena, combining theory, their systematic construction, the use of different theoretical approaches in order to obtain the maximum possible information. To solve this problem we have been used: systematization and conceptualization of scientific ideas, comparative, systematic analysis.

Keywords: psychosocial adaptation, methodology, technique, integrative approach, integrative eclecticism.

УДК 159.923

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ САМООЦІНКИ ТА АФІЛІАЦІЇ У СТУДЕНТІВ

Н.О. Губа

кандидат психологічних наук, доцент
Запорізький національний університет
natalya-guba@yandex.ru

А.О. Дудко

студентка факультета соціальної педагогіки та психології
Запорізький національний університет
nastya.dudko.0@mail.ru

Губа Н.О., Дудко А.О. Особливості взаємозв'язку самооцінки та афіліації у студентів. У статті розглядається поняття мотиву афіліації, його сутність і роль у розвитку особистості. Зроблено припущення про вплив на цю якість самооцінки людини, що є основною характеристикою особистості. Емпіричне дослідження проводилось серед студентів Запорізького національного університету, другого курсу. Було діагностовано рівень оцінки студентами самих себе та їхнього мотиву афіліації. Враховуючи, що самооцінка – це не вроджена характеристика організму, а динамічні емоційно насичені оцінки людиною самої себе як особистості, то цілком доречно припустити що одним з факторів впливу на прагнення до встановлення довірливих та щирих стосунків з оточуючими людьми є самооцінка особистості. Проведено аналіз отриманих результатів та обґрунтовано висновки.

Ключові слова: самооцінка, афіліація, особистість, розвиток, мотив, емоційна насиченість.

Губа Н.А., Дудко А.А. Особенности взаимосвязи самооценки и аффилиации у студентов. В статье рассматривается понятие мотива аффилиации, его сущность и роль в развитии личности. Сделано предположение о влиянии на это качество самооценки человека, которая является основной характеристикой личности. Эмпирическое исследование проводилось среди студентов Запорожского национального университета, второго курса. Был диагностирован уровень оценки студентами самих себя и их мотива аффилиации. Учитывая, что самооценка – это не врожденная характеристика организма, а динамические эмоционально насыщенные оценки человеком самого себя как личности, то вполне уместно предположить что одним из факторов влияния на стремление к установлению доверительных и искренних отношений с окружающими людьми является самооценка личности. Проведен анализ полученных результатов и обоснованы выводы.

Ключевые слова: самооценка, аффилиация, личность, развитие, мотив, эмоциональная насыщенность.

Постановка проблеми. У психології особистості та віковій психології категорії самооцінки відведено особливе місце, адже це є виявом оцінного ставлення людини до самої себе, до своїх якостей, можливостей та місця серед людей. Багато досліджень самооцінки мають за свою мету встановлення та аналіз зв'язку її особливостей з різноманітними особистісними характеристиками.

Як показує теоретико-емпірична база психології, кожна людина прагне встановити з суспільством щирі, довірливі стосунки. Це є внутрішнім особистим мотивом, який в одних особистостей є усвідомленим, а в інших він присутній в прихованому стані. Так чи інакше, проходячи всі стадії розвитку особистості, в яких чи не найважливіше значення має соціалізація, кожен відчуває

потребу в адекватному та позитивному сприйнятті як суспільства людиною, так і людини суспільством. Згідно з цією внутрішньою потребою, в людини формується прагнення бути визнаним у суспільстві, бажання бути серед людей та відчувати від них підтримку. Протилежним до цих прагнень є страх бути відторгнутим, тобто ураховуючи свою відкритість до світу отримати зовсім не той результат, на який очікували. Зміст мотиву афіліації далеко не однорідний: сюди включаються потреба контактувати з людьми, бути членом групи, взаємодіяти з оточуючими, надавати і приймати допомогу. Мотив афіліації відноситься до вищого рівня ієрархії людських потреб. При цьому цей мотив є базовим і фундаментальним для природи людини, свідомість якої розвивається тільки в умовах взаємодії з іншими людьми. У певному сенсі афіліативна поведінка (прагнення до контакту, прихильності, причетності до групи) властива і багатьом представникам тваринного світу, що говорить на користь розгляду афіліативної потреби в якості вродженої.

Актуальність дослідження взаємозв'язку самооцінки та афіліації у студентів полягає в тому, що саме в цьому віці в людини гостро відчувається потреба у встановленні з суспільством щирих, довірливих стосунків. Це пов'язано з кінцевим етапом переходу від дитинства до дорослого життя – тобто зі школи до університету. Змінюється як оточуючий світ людини, так і система цінностей. А самооцінка, як найважливіша складова структура особистості, імпліцитно бере участь у регуляції діяльності та поведінки людини.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Більшість психологів вітчизняних і за кордоном (А.М. Ковальов, М. Айнсворт, Н.Ф. Добринін, А.В. Петровський, Е. Маккобі, Дж. Мастерс, К. Обухівський) вважають, що потреба в афіліації є самостійною людською потребою, відмінною від інших потреб. Але, природу цієї потреби вони або не визначають, або формулюють тавтологічно, як прагнення до спілкування, бажання бути разом (В.С. Мухіна) [7]. При цьому залишається нез'ясованим, чому люди прагнуть один до одного й навіть їм потрібно бути разом.

На проблему походження потреби в спілкуванні є дві точки зору. Учені (А.В. Веденов, Д.Т. Кемпбелл) вважають, що у людини є вроджена потреба в самому процесі спілкування. Однак уродженість потреби в спілкуванні визнається не всіма вченими (С.Л. Рубінштейн, Ф.Т. Михайлов, А.В. Запорожець, О.М. Леонтьєв) [8; 9]. М.І. Лисіна також вважає, що ця потреба формується в онтогенезі, а саме, як результат контакту дитини з дорослими.

Потреба в спілкуванні виражена в різних людей по-різному, у зв'язку з чим говорять про екстра- та інтровертів. Однак, за даними Л.С. Сапожникової однозначний зв'язок між прагненням до спілкування та екстра- й інтровертністю не виявляється. [2] А. Мехрабян і С. Ксензький є авторами найбільш розробленої теорії мотивації афіліації. Ці автори виділяють дві тенденції мотиву афіліації: а) очікування з надією на афіліацію; б) очікування зі страхом бути відторгнутим [9].

На встановлення стосунків з оточуючими людьми впливає багато факторів, одним з яких є самооцінка. Багато дослідників займалися вивченням самооцінки, серед них: Л.І. Божович, І.І. Чеснокова, Ю.А. Борисов, І.Н. Міхеєва, І.А. Кудрявцев, Н.А. Гульянова, У. Джемс, Ф. Зімбардо, Л.М. Корнеєва, С.Л. Рубінштейн, В.В. Овсяннікова, П.Р. Чамата, В.В. Столін, Н.Є. Шафажинська, Т. Шибутані та ін. Саме самооцінка, за твердженням багатьох дослідників (А.І. Ліпкіна, А. Маслоу, І.С. Кон, Р. Бернс), істотно впливає на ефективність діяльності людини і ступінь вираженості прагнення до особистісного зростання [4]. С. Куперсміт називає самооцінкою ставлення індивіда до себе, яке складається поступово і набуває звичний характер: воно проявляється як схвалення або несхвалення, ступінь якого визначає переконаність індивіда у своїй самоцінності, значущості. На думку М. Розенберга, самооцінка відображає ступінь розвитку в індивіда почуття самоповаги, відчуття власної цінності і позитивного відношення до всього того, що входить до сфери його «Я» [1].

Співвідношення самооцінки та афіліації людини, складність та багатогранність цього процесу, вплив його на розвиток особистості обумовлює актуальність обраної нами теми статті.

Мета статті: аналіз феноменології самооцінки і афіліації особистості, а також встановлення характеру їх взаємозв'язку.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. Самооцінка – оцінка людиною самої себе, своїх переваг і недоліків, якостей, можливостей, усвідомлення свого місця серед інших людей. Це найбільш істотна і найбільш досліджувана в психології сторона самосвідомості особистості.

Самооцінка пов'язана з однією з центральних потреб у самоствердженні, з прагненням людини знайти своє місце в житті, утвердити себе як члена суспільства в очах оточуючих. Під впливом

оцінки оточуючих в особистості поступово складається власне відношення до себе і самооцінка своєї особистості. Пізнаючи якості іншої людини, в особистості складається система власних особистісних оцінок. Вся сукупність цих оцінок є не що інше як результат постійного зіставлення самоспостереження і того, що про неї думає суспільство. Тобто, так чи інакше розвиток самооцінки здійснюється під впливом будь-якої референтної групи та взагалі оточуючих людей. Все, що склалося в особистості, виникло завдяки спільній з іншими людьми діяльності й у спілкуванні з ними. Також, саме для спільної діяльності та ефективної взаємодії та спілкування склались ці оцінки себе. Людина включає діяльність і спілкування в істотно важливі орієнтири для своєї поведінки. Вона співставляє те, що робить, з тим, що очікують від неї оточуючі, бере до уваги їхні почуття і вимоги. В кінцевому рахунку, якщо залишити осторонь задоволення природних потреб, все, що людина робить для себе (навчається вона, сприяє чому-небудь або перешкоджає), вона робить це разом з тим і для інших. І, можливо, навіть у більшому ступені для інших, ніж для себе.

Самооцінка являє собою відношення рівня домагань до рівня можливостей. Термін «самооцінка» в психологічній літературі розуміється як складна система, що визначає характер становлення індивіда і включає загальну самооцінку, яка відображатиме рівень самоповаги, цілісне прийняття чи неприйняття себе, і парціальні, приватні самооцінки, що характеризують ставлення до окремих сторін своєї особистості, вчинків, успішності окремих видів діяльності. «Самооцінка може бути різного рівня усвідомленості» [3].

Самооцінка відображає ступінь розвитку в індивіда почуття самоповаги, відчуття власної цінності і позитивного ставлення до всього того, що входить до сфери його «Я». Самооцінка істотно впливає на ефективність діяльності і формування особистості на всіх етапах розвитку. Адекватна самооцінка надає людині впевненість у собі, дозволяє успішно ставити і досягати мети в кар'єрі, бізнесі, особистому житті, творчості, формує такі корисні якості як ініціативність, підприємливість, здатність адаптації до умов різних соціуму. Низька самооцінка супроводжує людину боязку, невпевнену в прийнятті рішень.

Самооцінка може бути оптимальною і неоптимальною. Маючи оптимальну, адекватну самооцінку особистість правильно співвідносить свої можливості і здібності, досить критично ставиться до себе, прагне реально дивитися на свої невдачі і успіхи, намагається ставити перед собою цілі, яких реально досягнути. І до оцінки досягнутого вона підходить не тільки зі своєї власної думки, але й намагається передбачати, як до цього поставляться інші люди. Іншими словами, адекватна самооцінка є підсумком постійного пошуку реальної міри, тобто без занадто великої переоцінки, але й без зайвої критичності до свого спілкування, діяльності, переживань. Така самооцінка є найкращою для конкретних умов і ситуацій. До оптимальної самооцінки належать «високий рівень» і «вище середнього рівня» (людина цінує, поважає себе, але знає свої слабкі сторони і прагне до самовдосконалення, саморозвитку). Але самооцінка може бути і неоптимальною – надмірно завищеною або занадто заниженою.

У загальному вигляді адекватність самооцінок з віком, судячи з психологічних характеристик особистості, підвищується. Самооцінки дорослих за більшістю показників більш реалістичні та об'єктивні, ніж підліткові. Враховується більший життєвий досвід, розумовий розвиток і стабілізація рівня домагань. Адекватна самооцінка є підґрунтям для формування довірливих стосунків з оточуючими людьми та розвитком мотивації до афіліації.

Під афіліацією автори мають на увазі певний клас соціальних взаємодій, що мають повсякденний і в той же час фундаментальний характер. Зміст їх полягає в спілкуванні з іншими людьми і таке продовження цього спілкування, яке приносить задоволення, захоплює і збагачує обидві сторони. Насамперед людина повинна заохотити партнера до вступу з нею в контакт, повідомивши привабливість розмови в очах партнера. [6] Треба зробити очевидним для партнера, що його розглядають як рівного собі й пропонують повністю взаємні відносини. От чому мета мотиву афіліації визначається як взаємний і довірливий зв'язок, де кожний з партнерів якщо й не любить іншого, то ставиться до нього приязно, схвалює його дії та думки, підтримує і симпатизує йому. Для досягнення й збереження такого роду відносин існує багато як вербальних, так і невербальних способів поведінки [5].

Існує чотири типи мотивації спілкування:

1) висока надія на афіліацію, низька чутливість до можливості бути відторгнутим: у цьому випадку людина товариська, аж до настирливості;

2) низька потреба в афіліації, висока чутливість до можливості бути відторгнутим: у цьому випадку людина потребує підтримки;

3) низька надія на афіліацію й можливість бути відторгнутим: у цьому випадку людина віддає перевагу самотності;

4) висока надія на афіліацію й чутливість до можливості бути відторгнутим, у людини виникає сильний внутрішній конфлікт: вона прагне до спілкування й у той же час уникає його. [9]

Можна підбити підсумок всього вищезазначеного: потреба в спілкуванні виникає в онтогенезі, формується в життєвій практиці взаємодії індивіда з оточуючими людьми. Потреба в спілкуванні полягає в прагненні людини до пізнання й оцінці інших людей, а через них і з їхньою допомогою – до самопізнання й самооцінки. Люди довідуються про себе й про оточуючих завдяки різноманітним видам діяльності, але спілкування відіграє особливу роль, тому що спрямоване на іншу людину і, будучи двостороннім процесом, призводить до того, що людина пізнає себе й сама стає об'єктом пізнання й відношення іншого або інших учасників спілкування [7].

Для емпіричного дослідження впливу рівня самооцінки на мотивацію до афіліації було використано методика на визначення самооцінки (С.А. Будассі) та методика «Мотивація афіліації» (А. Мехрабіана в модифікації М.Ш. Магомед-Емінова). Вибірка представлена студентами Запорізького національного університету (40 досліджуваних). Спеціальності та факультети не мали принципового значення при дослідженні.

Методика на визначення самооцінки була розроблена С.А. Будассі, метою якої є кількісне дослідження самооцінки особистості, тобто вимірювання її. У запропонованій методиці дослідження самооцінки, її рівень і адекватність визначаються як відношення між Я ідеальним, і Я реальним [3]. Уявлення людини про саму себе, як правило, здаються їй переконливими незалежно від того, чи базуються вони на об'єктивному знанні або на суб'єктивній думці, чи є вони істинними або помилковими. Досліджуваним пропонувався список якостей особистості, серед яких треба було відмітити ті, що притаманні саме йому. Інтерпретація та підрахунок відбувався згідно з ключем. Результати представлені у табл. 1.

Таблиця 1

Результати дослідження самооцінки за методикою С.А. Будассі

№	Рівень самооцінки	Кількість досліджуваних у %
1.	Адекватна, схильна до завищення	43%
2.	Адекватна	49%
3.	Адекватна, схильна до заниження	5%
4.	Неадекватно занижена	2%

Метою методики «Мотивація афіліації» (А. Мехрабіана в модифікації М.Ш. Магомед-Емінова) є діагностування двох узагальнених стійких мотиваторів, що входять в структуру мотивації афіліації – прагнення до прийняття і страху бути відторгнутим. Відповідно, випробуванням пропонується два різних опитувальника, один з яких призначений для оцінки першої мотиваційної тенденції, інших – для другої. По кожній з шкал окремо визначається сума балів, отриманих випробуванням. Для цього користуються ключем.

В більшості студентів у досліджуваній групі спостерігалась саме тенденція прагнення до афіліації. Кожен член суспільства прагне встановити з оточуючими людьми довірливі стосунки, особливо це спостерігається у студентських спільнотах. Це можна пояснити тим, що в студентські роки продовжується формування особистості, а в цей період найбільшу цінність має не первісне суспільство (батьки), а саме студентські групи. У 69% студентів за шкалою СП було набрано достатньо велика кількість балів, а по шкалі СО менша. 23% мали майже однакову кількість балів по обом шкалам, це свідчить про хоч і достатню відкритість та направленість до людей, проте має місце певна настороженість або боязнь бути відторгнутим. 8% мали більшу кількість балів за шкалою СО, а не СП. Це пояснюється страхом бути відкинутим від суспільства. Існує внутрішня потреба в афіліації, проте страх заважає у встановленні цих щирих відкритих та довірливих стосунків.

Коефіцієнт кореляції Пірсона між двома досліджуваними показниками – самооцінкою та афіліацією, склав $r = 0,57$, тобто, статистичний аналіз підтвердив наявність прямого пропорційного зв'язку між самооцінкою та афіліацією. Отже, за результатами співставлення отриманих показників та

застосування кореляційного аналізу, можна констатувати, що чим вищий рівень самооцінки у студента, тим вищий рівень його мотивації до афіліації та, навпаки.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. У досліджуваній групі студентів спостерігається така тенденція: 43% досліджуваних студентів мають адекватну самооцінку, схильну до завищення; 49% мають адекватну самооцінку; 5% мають адекватну самооцінку, схильну до заниження; і 2% неадекватно занижену. Студенти чітко розуміють, що кожна людина – це особистість, і розуміють що кожна особистість індивідуальна та по своєму прекрасна. Вони прагнуть до постійного саморозвитку, можуть обрати собі особистий ідеальний набір якостей людини, співвіднести їх зі своїми та намагаться напрацювати або виховати в собі ті якості, які вони б хотіли мати. Вони проявляють активність як у студентському навчальному житті, так і в інших аспектах життя. І через цю активність вони досягають певних успіхів, які і обумовлюють формування такої самооцінки.

Дослідження афіліації показало, що більшість студентів мала чітко виражену тенденцію до встановлення довірливих відносин з людьми. На основі проведених досліджень та обробки матеріалу можна зробити наступний висновок: у студентів з адекватною самооцінкою та адекватною, схильною до завищення, спостерігається високий рівень мотивації афіліації, вони прагнуть до встановлення дружніх відносин та відчують чітко виражену потребу знаходитись у суспільстві, мати з ним щирі стосунки. Також, якщо людина досягає успіху в будь-якій діяльності, вона навіть може не усвідомлювати як її самооцінка стає дедалі стійкішою та більш приближеною до високого рівня. А успіх у будь-якій діяльності досягається опосередковано з іншими людьми. У студентів із заниженою та низькою самооцінкою прослідковується мотивація афіліації, проте діагностовано високий рівень страху бути відторгнутим суспільством.

Список використаних джерел

1. Барановская Т.А. Формирование самоконтроля как механизма регуляции учебной деятельности / Барановская Т.А. // Психология студента как субъекта учебной деятельности: Сб. – М., 1989. – Вып.327. – С.56 – 59.
2. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Бернс Р. – М.: Прогресс, 1986, - 81 с.
3. Будасси С.А. Самооценка личности. — В сб.: Практические занятия по психологии / Под ред. акад. А. В. Петровского.— М., 1972, - 74 с.
4. Залученова Е.А. Самооценка в деятельности студентов / Залученова Е.А. – М., 1992. – 52 с.
5. Зинько Е.В. Соотношение характеристик самооценки и уровня притязаний. Часть 1. / Зинько Е.В. / Самооценка и ее параметры // Психологический журнал. – 2006 – том 27, № 3.
6. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Ильин Е.П. – СПб.: Питер, 2008, – 512 с.
7. Кузнецова И.В. Потребность человека в эмоционально-доверительном общении / Кузнецова И.В. – СПб., 1999, – 46 с.
8. Немов Р.С. Психология: Учеб. Для студ. Высш. Пед. Учеб. Заведений / Р.С. Немов. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2000. – 608 с.
9. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность: в 2Т. / Хекхаузен Х. – М.: Педагогика, 1986, – 54 с.

Reference transliterated

1. Baranovskaja T.A. Formirovanie samokontrolja kak mehanizma reguljacji uchebnoj dejatel'nosti / Baranovskaja T.A. // Psihologija studenta kak sub#ekta uchebnoj dejatel'nosti: Sb. – M., 1989. – Vyp.327. – S.56 – 59
2. Berns R. Razvitie Ja-konceptii i vospitanie / Berns R. – M.: Progress, 1986, - 81 s.
3. Budassi S.A. Samoocenka lichnosti. — V sb.: Prakticheskie zanjatija po psihologii / Pod red. akad. A. V. Petrovskogo.— M., 1972, - 74 s.
4. Zaluchenova E.A. Samoocenka v dejatel'nosti studentov / Zaluchenova E.A. – M., 1992. – 52 s.
5. Zin'ko E.V. Sootnoshenie harakteristik samoocenki i urovnja pritjazanij. Chast' 1. / Zin'ko E.V. / Samoocenka i ee parametry // Psihologicheskij zhurnal. – 2006 – tom 27, № 3.
6. Il'in E.P. Motivacija i motivy / Il'in E.P. – SPb.: Piter, 2008, – 512 s.
7. Kuznecova I.V. Potrebnost' cheloveka v jemocional'no-doveritel'nom obshhenii / Kuznecova I.V. – SPb., 1999, – 46 s.
8. Nemov R.S. Psihologija: Ucheb. Dlja stud. Vyssh. Ped. Ucheb. Zavedenij / R.S. Nemov. – M.: Gumanit. Izd. Centr VLADOS, 2000. – 608 s.
9. Hekhauzen H. Motivacija i dejatel'nost': v 2T. / Hekhauzen H. – M.: Pedagogika, 1986, – 54 s.

Guba N.A., Dudko A.A. Connection between self-esteem and affiliation of the students. The article discusses the concept of affiliation motive, its nature and role in the development of personality. It has been suggested that there is the connection between self-esteem and the affiliation motive. The relevance of studies on the relationship of self-esteem and affiliation of the students is that this is a period[^] in which a person keenly felt the need to establish a community of sincere, trusting relationships. The need for communication arises in ontogeny, it is formed in the practical life of the individual's interaction with others. The empirical study has been carried out among students of Zaporizhzhya National University. It has been diagnosed with the level of assessment of students themselves and their affiliation motive. Self-esteem is not an inherent characteristic of an organism, and emotionally rich dynamic assessment of the individual himself as a person, it is appropriate to assume, that one of the factors that may influence the desire to establish a trusting and sincere relationships with others is self-identity. The analysis of the results and conclusions substantiated.

Keywords: self-esteem, affiliation, personality development, motive, emotional richness.